

**Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní**

**Samospráva na vysokých školách
Aneta Machačná**

**Bakalářská práce
2013**

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Aneta Machačná**
Osobní číslo: **E10933**
Studijní program: **B6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Veřejná ekonomika a správa**
Název tématu: **Samospráva na vysokých školách**
Zadávající katedra: **Ústav správních a sociálních věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se bude věnovat samosprávnému fungování vysokých škol z historického i současného pohledu (především v České republice, ale také ve srovnání se zahraničními příklady). Cílem práce je analyzovat různé modely vysokoškolské samosprávy, zhodnotit jejich slabé a silné stránky a shrnout doporučení pro právní úpravu v České republice.

V práci budou zpracovány mj. tyto oblasti:

- historie vysokoškolské samosprávy v Evropě
- historie vysokého školství v českých zemích
- samospráva na vysokých školách v současnosti
- modely fungování školské samosprávy a jejich zhodnocení

Rozsah grafických prací: —
Rozsah pracovní zprávy: cca 30 stran
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

- KÁŇA, Pavel. Základy veřejné správy. 2. doplněné, přepracované vydání. Ostrava: MONTANEX, 2007. 375 s.
KOUDELKA, Zdeněk. Právní předpisy samosprávy. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Linde, 2008. 346 s.
KOUDELKA, Zdeněk. Samospráva. Praha: Linde, 2007. 399 s.
POLIÁN, Milan. Organizace a činnost veřejné správy. 1. vydání. Praha: PROSPEKTRUM, 2001. 342 s.
POMAHAČ, Richard. Průvodce veřejnou správou. 1. vydání. Praha: ISV nakladatelství, 1999. 246 s.
SLÁDEČEK, Vladimír. Obecné správní právo. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: ASPI Wolters Kluwer, 2009. 463 s.
Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Vedoucí bakalářské práce:

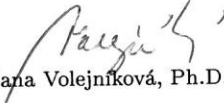

JUDr. Martin Šmíd
Ústav správních a sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce: 27. června 2012

Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2013

doc. Ing. Renáta Myšková, Ph.D.
děkanka

L.S.

doc. Ing. Jolana Volejníková, Ph.D.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 16. října 2012

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 30. 4. 2013

Aneta Macháčná

PODĚKOVÁNÍ:

Tímto bych chtěla poděkovat svému vedoucímu práce, JUDr. Martinu Šmídovi, za jeho odbornou pomoc, cenné rady a poskytnuté materiály, které mi pomohly při zpracování bakalářské práce.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá vývojem samosprávného fungování vysokých škol. V úvodní části je nastíněn vývoj vysokého školství v Evropě a na území současné České republiky. Následující část obsahuje popis současné samosprávy na českých vysokých školách. Závěrečná část je věnována typům samosprávného fungování evropských vysokých škol a tomu, jak se prvky těchto modelů odrážejí v legislativě České republiky.

KLÍČOVÁ SLOVA

vysoká škola, samospráva, historie, akademická samospráva

TITLE

Autonomy at universities

ANNOTATION

Bachelor's thesis deals with the development of autonomous functioning of universities. The introductory part outlines the development of university education in Europe and in the territory of the current Czech Republic. The following section contains description of the current autonomy on the Czech universities. The final section is devoted to types of autonomous functioning of European universities and how the elements of these models are reflected in legislation of the Czech Republic.

KEYWORDS

University, autonomy, history, academic autonomy

OBSAH

ÚVOD	9
1 SAMOSPRÁVA.....	10
1.1 SAMOSPRÁVA OBECNĚ	10
1.2 ÚZEMNÍ SAMOSPRÁVA.....	10
1.3 ZÁJMOVÁ SAMOSPRÁVA	11
1.3.1 Charakteristika zájmové samosprávy	11
1.3.2 Vztah vlády a samosprávy.....	12
1.3.3 Profesní komory s povinným členstvím	12
1.3.4 Komory s nepovinným členstvím.....	13
1.3.5 Vysokoškolská samospráva	13
2 HISTORIE VYSOKÉHO ŠKOLSTVÍ V EVROPĚ	15
2.1 VZNIK PRVNÍCH UNIVERZIT	15
2.2 DALŠÍ VÝVOJ EVROPSKÝCH UNIVERZIT	16
2.3 EVROPSKÉ UNIVERZITY.....	16
3 HISTORIE VYSOKÉHO ŠKOLSTVÍ NA ÚZEMÍ SOUČASNÉ ČESKÉ REPUBLIKY	18
3.1 ČESKÉ VYSOKÉ ŠKOLSTVÍ DO POČÁTKU 20. STOLETÍ.....	18
3.1.1 Stručná historie Univerzity Karlovy.....	18
3.1.2 Stručná historie Univerzity Palackého.....	19
3.2 OBDOBÍ OD PRVNÍ REPUBLIKY DO KONCE DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	20
3.3 ČESKÉ VYSOKÉ ŠKOLSTVÍ PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.	
3.4 ZROD MODERNÍCH SAMOSPRÁVNÝCH VYSOKÝCH ŠKOL	24
4 SOUČASNÉ ČESKÉ VYSOKÉ ŠKOLSTVÍ.....	26
4.1 VEŘEJNÁ VYSOKÁ ŠKOLA	27
4.1.1 Samosprávná působnost veřejné vysoké školy	27
4.1.2 Samosprávné orgány veřejné vysoké školy	28
4.1.3 Ostatní orgány veřejné vysoké školy.....	30
4.1.4 Vnitřní předpisy veřejné vysoké školy.....	31
4.1.5 Financování veřejné vysoké školy.....	31
4.1.6 Členění veřejné vysoké školy.....	32
4.1.7 Fakulta veřejné vysoké školy.....	33
5 MODEL Y ŘÍZENÍ VYSOKÝCH ŠKOL.....	36
5.1 SAMOSPRÁVNÝ MODEL ŘÍZENÍ S PRVKY EXTERNÍ REGULACE	37
5.2 SAMOSPRÁVNÝ MODEL ŘÍZENÍ S PRVKY EXTERNÍHO VEDENÍ.....	37
5.3 SAMOSPRÁVNÝ MODEL S PRVKY MANAŽERSKÉHO INTERNÍHO ŘÍZENÍ.....	38
5.4 AKADEMICKÁ SAMOSPRÁVA	39
5.5 ZHODNOCENÍ PRVKŮ SAMOSPRÁVNÝCH MODELŮ FUNGOVÁNÍ VYSOKÝCH ŠKOL	39
5.6 SAMOSPRÁVNÝ MODEL ŘÍZENÍ VEŘEJNÝCH VYSOKÝCH ŠKOL V ČESKÉ REPUBLICE.....	42
5.6.1 Externí regulace.....	42
5.6.2 Externí vedení	43
5.6.3 Manažerské řízení a akademická samospráva	44
ZÁVĚR	45
POUŽITÁ LITERATURA.....	47

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Chronologický přehled zakládání evropských univerzit do 20. století	17
Tabulka 2: Vysoké školy na území České republiky v roce 1938.....	22
Tabulka 3: Zhodnocení samosprávných modelů fungování vysokých škol	40

ÚVOD

Samosprávou na vysokých školách se rozumí jejich schopnost rozhodovat si o svých záležitostech v rámci akademické obce, tvořené studenty a akademickými pracovníky. V době 21. století je tato samospráva samozřejmě omezena – zákonem dané země je upravena působnost samosprávy na dané vysoké škole. Stát se zajímá o vysoké školy také proto, že je hlavním zdrojem příjmů veřejných vysokých škol. Kontroluje tedy v rámci svých pravomocí jejich činnost a kvalitu poskytovaného vzdělání. Tato práce se zabývá vývojem vysokých škol, dříve nazývaných pouze „univerzity“, od jejich počátku, až do současnosti se zaměřením na samosprávnou činnost těchto institucí.

Úvodní část práce se zabývá vymezením pojmu samospráva, následuje nástin stručného vývoje vysokého školství a jeho správy v Evropě a na území České republiky. Velká část vývoje univerzit na území současné České republiky je věnována Univerzitě Karlově a Univerzitě Palackého, neboť se jedná o naše dvě nejstarší univerzity, které samy psaly historii českého vysokého školství po dlouhá staletí.

Následuje část, která se zabývá samosprávným fungováním současných českých vysokých škol. Kapitola obsahuje vymezení poslání vysoké školy a dále se zabývá fungováním veřejné vysoké školy. Jsou v ní charakterizovány orgány veřejné vysoké školy a jejich pravomoci, dále součásti veřejné vysoké školy, z nichž samosprávně nejvýznamnější je fakulta, jejíž orgány a funkce jsou v kapitole také rozebrány.

Závěrečná část je věnována modelům samosprávného fungování vysokých škol. Na žádné vysoké škole v současnosti neexistuje samospráva v čisté podobě tak, jak fungovala kdysi na středověkých univerzitách. Je možné se setkat s modelem samosprávy, který obsahuje prvky externí regulace, externího řízení, interního manažerského řízení nebo u něj převažuje čistá samospráva. Tyto samosprávné modely budou v kapitole charakterizovány a zhodnoceny. Poslední část závěrečné kapitoly je věnována výskytu těchto prvků v současné legislativě upravující české vysoké školství a v návrhu novely zákona o vysokých školách.

Cílem práce je zhodnocení samosprávných modelů fungování vysokých škol a na výsledcích závislé doporučení pro právní úpravu českého vysokého školství.

1 SAMOSPRÁVA

Jelikož se práce zabývá samosprávou na vysokých školách, je vhodné v této kapitole vymezit pojem samospráva obecně i konkrétně ve vztahu k vysokým školám.

1.1 SAMOSPRÁVA OBECNĚ

„Samospráva tvoří vedle státní správy druhou nejdůležitější větev veřejné správy, je součástí veřejné moci. Jde o konkurenční subjekt vůči jiným nositelům veřejné moci. Tím podporuje dělbu moci ve státě. Zabraňuje soustředění moci v jediném mocenském centru a jejímu možnému zneužití.“[11]

Z výše uvedené definice vyplývá, že samospráva jako součást veřejné správy je součástí států s demokratickým zřízením, představuje odpovědnost obyvatel za území, na kterém žijí, popř. za příslušnost k určitým zájmům či profesi. Samospráva je pak vykonávána vlastním jménem, na vlastní odpovědnost a vlastními prostředky. Hlavním principem samosprávy je delegace státní moci a s ní souvisejících pravomocí na subjekty, které nejsou státem. Tyto subjekty (veřejnoprávní korporace) jsou ale státem k této činnosti schváleny.[11]

Pravomocemi samosprávy jsou:[8]

- moc normotvorná, tj. schopnost a právo vytvářet vlastní právní normy s nejnižší právní silou, obecní vyhlášky, věstníky krajů, vnitřní řády;
- moc výkonná, tj. schopnost a právo tvořit, organizovat a řídit činnost samosprávných institucí a jejich orgánů.

Dalším znakem samosprávy je fakt, že je vykonávána především laickou – volenou složkou obyvatel. S náročností a odborností samosprávy je však nutné zapojovat i profesionální – úřednickou složku.

Samosprávu lze dle jejího zaměření a působnosti členit na samosprávu územní (místní) a samosprávu zájmovou.

1.2 ÚZEMNÍ SAMOSPRÁVA

Územní samospráva je spjata s daným územím a spočívá v tom, že stát předává v rámci demokratického zřízení moc určitému územnímu celku. Tyto územní celky jsou vytvářeny za

účelem uspokojení potřeb veřejného a společenského zájmu a řídí se principy toho, že si občané sami řídí své záležitosti.

Jednotlivé územní samosprávné celky (kraje a obce) mají:[8]

- určitý společenský a historický vývoj;
- občanskou územní a geografickou soudržnost;
- ekonomickou a hospodářskou samostatnost, tj. mají své finanční prostředky, se kterými na vlastní odpovědnost hospodaří;
- zabezpečovat potřeby a ochranu zájmů svých obyvatel;
- vytvářet své právní normy.

1.3 ZÁJMOVÁ SAMOSPRÁVA

Zájmová samospráva je spjata s lidskou činností, především výdělečnou. Proti územní samosprávě je daleko méně teoreticky propracovaná a je mnohem méně předmětem zájmů odborníků. Vzhledem k tomu, že je pojem zájmová samospráva vcelku nejednoznačný, považuje Koudelka za příhodnější používat název vycházející z negativního vymezení tohoto pojmu, tj. samospráva neúzemní. Pak si pod tímto pojmem můžeme představit všechnu ostatní samosprávu vyjma té územní. Do zájmové (neúzemní) samosprávy zahrnujeme: profesní samosprávu s nucenou příslušností, samosprávu bez nucené příslušnosti a akademickou samosprávu.[11]

1.3.1 Charakteristika zájmové samosprávy

Charakteristickými základy zájmové samosprávy jsou:[11]

- zákonný základ jejího zřízení, což znamená, že subjekty zájmové samosprávy jsou zřízeny přímo zákonem jako veřejnoprávní korporace. Výjimkou jsou soukromé vysoké školy, které jsou zřizovány na základě zákona soukromou iniciativou. K založení soukromé vysoké školy je ale i tak nutný státní souhlas;
- právní základ, tj. fakt, že subjekt veřejné samosprávy s výjimkou státních vysokých škol, které jsou organizačními složkami státu, má vždy právní subjektivitu;
- ekonomický základ, který spočívá v tom, že každá zájmová samospráva má svůj majetek a svoje hospodaření. Hlavním zdrojem příjmů jsou příspěvky členů této

samosprávy. Výjimkou jsou vysoké školy, kde příjmy tvoří platby za studium a to buď od státu, nebo přímo od studentů;

- osobní základ, jelikož zájmová samospráva se jako prvek veřejné správy vztahuje k osobám, především fyzickým. Tyto osoby jsou typicky do klasické zájmové samosprávy začleněny nezávisle na své vůli (viz povinné členství v profesních komorách).

1.3.2 Vztah vlády a samosprávy

Vztah vlády a samosprávy je již z principu do určité míry konfliktní, neboť posláním samosprávy je omezovat vládní byrokracii. Samospráva obecně vede k pluralitě mocí a tím zabezpečuje větší svobodu jedinci. Z ústavního hlediska má zájmová samospráva velice slabé zakotvení – v Ústavě č.1/1993 Sb., není zmíněna. Na rozdíl od územní samosprávy naše zákony u zájmové samosprávy nedefinují její působnost na samostatnou a přenesenou.[11]

1.3.3 Profesní komory s povinným členstvím

Profesní komory navazují na tradici středověkých cechů. Původ slova komora pochází z latiny a ve středověku jí byla označována místnost, ve které se uchovávalo a spravovalo panovníkovo jmění. Název se pak přenesl na úřad vykonávající správu majetku (komorní, komorník), později se začal používat pro složky parlamentu (horní a dolní komora) a různé samosprávné sbory. Na našem území jsou nejtypičtějším příkladem s nejdelší historií advokátní komory.

V současnosti jsou profesní komory zákonem zřízené právnické osoby, které povinně sdružují osoby určitého povolání. Profesní komory jsou veřejnoprávní korporace, kterým zákon určí jejich působnost, právní poměry jejich příslušníků, dále také základní orgány komory a způsob jejich ustanovení.

Profesní komory sdružují fyzické osoby samostatně výdělečně činné v činnostech, které stanovuje zákon. Každý, kdo chce vykonávat zákonem určenou profesi, musí být příslušníkem komory. Komora nemůže rozhodnout o přijetí či nepřijetí nového člena – tím se stává každý, kdo splní zákonem dané podmínky.

V ČR dnes existují např. tyto profesní komory: lékařská komora, Advokátní komora, Exekutorská komora, Komora daňových poradců, Komora auditorů aj.[11]

1.3.4 Komory s nepovinným členstvím

Pokud mluvíme o komorách s nepovinným členstvím, myslíme tím hospodářské komory, které na principu dobrovolnosti sdružují podnikatele.

Hospodářské komory vznikaly jako regionální útvary podnikatelů se vznikem kapitalismu. Na našem území obchodní a živnostenské komory vznikly z popudu ministra obchodu Karla Ludwiga von Brücka na základě zákona z roku 1850. Komory se zejména podílely na projednávání hospodářských zákonů, vydávaly osvědčení o obchodních zvyklostech, organizovaly soudy pro obchodní spory, zapisovaly známky a značky a podporovaly vznik odborných škol. V současné době u nás hospodářské komory s nepovinným členstvím reprezentují Hospodářská komora ČR (sídlicí v Praze) a Agrární komora ČR (sídlicí v Olomouci).[11]

Hospodářská komora ČR zastupuje podnikatele na základě zákona č. 301/1992 Sb. o Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky. Hospodářská komora podle tohoto zákona podporuje všechny podnikatelské oblasti kromě oblasti zemědělství, potravinářství a lesnictví, které má na starosti Agrární komora ČR.[7]

Na rozdíl od komor s povinným členstvím není členství v hospodářské komoře podmínkou výkonu dané profese. Odlišnost tkví i v tom, že do hospodářské komory smí vstoupit nejen podnikající fyzická, ale i právnická osoba.[11]

1.3.5 Vysokoškolská samospráva

Univerzity jako samosprávné celky vznikaly již ve středověku a již tehdy měly svůj právní (právní subjektivita, vlastní soudní pravomoc) i ekonomický základ (vlastní statky). I když podléhaly církevnímu dohledu, měly zároveň i vlastní samosprávné orgány. Univerzity se v rámci samosprávy členily na fakulty – organizační celky ze studijních důvodů v čele s děkany, a národy – politické útvary v čele s prokurátory. V čele celé univerzity stál volený rektor, kterým mohl být i student.

Středověké univerzity se díky této samosprávě staly relativně nezávislé na městské obci, ve které působily, nebo na okolní pozemkové vrchnosti. U nás tato samospráva vznikla na první české (v Praze) i první moravské (v Olomouci) univerzitě.

Této vysokoškolské samosprávě jsou podrobeni příslušníci akademické obce, tj. akademičtí pracovníci a studenti. Akademická samospráva realizuje svou vůli prostřednictvím jí ustanovených akademických orgánů. Akademickými orgány jsou:[11]

- akademický senát fakulty (školy);
- děkan;
- rektor;
- vědecká rada;
- disciplinární komise.

Akademická samospráva se plně realizuje na veřejných vysokých školách. V případě soukromých a státních škol jde o zvláštní způsob samosprávy. Důležitou součástí vysokoškolské samosprávy jsou vnitřní předpisy vydávané danou vysokou školou. Za porušení těchto předpisů může být student v disciplinárním řízení potrestán až vyloučením ze studia. Tyto vnitřní předpisy jsou schvalovány akademickým senátem a nabývají platnosti registrací u Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. MŠMT může registraci zamítnout pouze v případě, že jsou tyto předpisy v rozporu s předpisy právními. Vnitřní předpisy vysoké školy nejsou právními předpisy, jelikož jim chybí hlavní charakteristika právního předpisu – obecná závaznost. Působnosti vnitřních předpisů určité vysoké školy se totiž dá vyhnout tím, že bude student studovat jinde.[11]

Tomu, jak v současnosti funguje vysokoškolská samospráva, bude jako stěžejní náplní této práce věnována celá další kapitola.

2 HISTORIE VYSOKÉHO ŠKOLSTVÍ V EVROPĚ

Druhá kapitola práce se zabývá stručným vývojem vysokého školství v Evropě, především vznikem prvních středověkých univerzit.

2.1 VZNIK PRVNÍCH UNIVERZIT

Vznik prvních evropských univerzit je datován do 12. – 14. století, kdy došlo k rozvoji hospodářského a společenského života v Evropě. Univerzity byly samosprávnými korporacemi s vlastním jměním, správou a soudní jurisdikcí.[16]

Nejstarší univerzity byly založeny během 12. a 13. století v zemích kolem Středozemního moře. Jako vůbec nejstarší univerzita je uváděna univerzita v Bologni, založená roku 1119. Následovalo založení neméně významných univerzit v Paříži (1150), Oxfordu (1167), Salamance (1218) a mnoha dalších. Během 14. a 15. století zaznamenala příliv nových univerzit střední Evropa. Byla založena například univerzita v Krakově (1364), ve Vídni (1365) a, pro naše území nejdůležitější, univerzita v Praze (1348) a v Olomouci (1573).[10]

Středověké univerzity vznikaly různými způsoby, převážně ale mimo prostředí klášterních a biskupských škol, které již nebyly schopny reagovat na potřeby své doby. Jádrem prvních univerzit bylo seskupení učitelů a žáků, kteří se sdružovali za účelem obrany společných zájmů. Již od těchto dob jsou to především samosprávní a duchovní autonomie, co bylo pozorně střeženo i přesto, že univerzity byly církevními institucemi. Vnější výrazem samosprávy bylo řízení akademické obce rektorem, který byl volen z jejího středu a vykonával soudní pravomoc nad všemi příslušníky univerzity. Spolu s vývojem docházelo na univerzitách k dalším opatřením, z nichž některá známe i ze současnosti. Byl např. vymezen systém zkoušek, obsah promócí, vztahy mezi učiteli, bylo zavedeno užívání vnějších odznaků důstojnosti (insignie, taláry, birety), zápis studentů (imatrikulace) dostal svůj řád aj. Za zmínku stojí také to, že univerzity byly už od svých počátků společenstvími, která se utvářela za spoluúčasti všech sociálních skupin obyvatelstva. Jednotlivým třídám a stavům byla na univerzitě přiznávána stejná práva. Díky tomu vznikla specifická společenství univerzitních obcí, která se hierarchizovala podle jiných kritérií než středověká společnost.[17]

2.2 DALŠÍ VÝVOJ EVROPSKÝCH UNIVERZIT

Ve středověku vznikaly univerzity jako samosprávné korporace. Toto zřízení se však v průběhu času měnilo především v závislosti na politických poměrech v jednotlivých evropských zemích. První zásah do autonomie univerzit nastal v době, kdy Evropě vládli absolutističtí panovníci. Panovníci v té době často vykonávali nad univerzitami dohled pomocí direktorů působících na jednotlivých školách a fakultách. Direktor měl za úkol dohlížet na dodržování nařízení panovníka, což mohlo být například používání pouze schválených materiálů k výuce. K určitému uvolnění poměrů došlo v době, kdy absolutismus procházel proměnou v konstituční monarchii. Alespoň v některých ohledech se znovu začala uplatňovat zásada svobody učení. Vysokoškolské učitelé sice zůstali státními úředníky, ale studijní materiály již nebyly cenzurované a skončil dohled direktorů. Podobu samosprávné korporace, kterou byly univerzity ve středověku, si ale ani v tomto období univerzity nezískaly.[1]

Další vývoj vysokého školství v Evropě závisí na konkrétní zemi. Další kapitola se tedy logicky bude zabývat podrobnějším vývojem na území současné České republiky.

2.3 EVROPSKÉ UNIVERZITY

Následující tabulka obsahuje seznam evropských univerzit, seřazený chronologicky podle roku jejího založení.

Tabulka 1: Chronologický přehled zakládání evropských univerzit do 20. století

Univerzita	Rok založení	Univerzita	Rok založení	Univerzita	Rok založení
Bologna	1119	Kolín nad Rýnem	1388	Košice	1657
Paříž	1150	Lipsko	1409	Lvov	1661
Salerno	1150	Greifswald	1450	Kiel	1665
Oxford	1167	Basilej	1460	Innsbruck	1669
Modena	1175	Bratislava	1465	Freiburgim Breisgau	1683
Salamanka	1218	Ingolstadt	1472	Vratislav	1702
Padova	1222	Tübingen	1477	Göttingen	1734
Neapol	1224	Wittenberg	1502	Erlangen	1743
Toulouse	1229	Marburg	1527	Budapešť	1777
Cambridge	1233	Königsberg	1544	Münster	1780
Seina	1240	Olomouc	1573	Erfurt	1806
Janov	1243	Würzburg	1582	Varšava	1816
Perugia	1276	Štýrský Hradec	1586	Karlsruhe	1825
Montpellier	1289	Jena	1588	Berlín	1809
Coimbra	1290	Toruň	1605	Lyon	1809
Lisabon	1290	Halle	1614	Mnichov	1826
Praha	1348	Paderborn	1614	Curych	1833
Krakov	1364	Štrasburk	1621	Londýn	1836
Vídeň	1365	Salzburg	1622		
Heidelberg	1386	Trnava	1635		

Zdroj: Zpracováno podle [10]

3 HISTORIE VYSOKÉHO ŠKOLSTVÍ NA ÚZEMÍ SOUČASNÉ ČESKÉ REPUBLIKY

Následující kapitola pojednává o historickém vývoji vysokého školství na území dnešní České republiky. Podstatná část je věnována historii dvou nejstarších univerzit – pražské Karlovy univerzity, jako nejstarší univerzity v Čechách, a Univerzity Palackého, jako nejstarší univerzity na Moravě. Zbytek kapitoly je věnován vývoji vysokého školství obecně a z pohledu autonomie škol od dob tzv. první republiky.

3.1 ČESKÉ VYSOKÉ ŠKOLSTVÍ DO POČÁTKU 20. STOLETÍ

Historie vysokého školství na území současné České republiky se začala psát v roce 1348, roce založení současné Karlovy univerzity v Praze. Pražská univerzita byla v českých zemích jedinou vysokou školou až do roku 1573, kdy byla založena dnešní Univerzita Palackého v Olomouci. Tyto dvě školy byly na našem území až na pár výjimek do 20. století jedinými vysokými školami. Těmito výjimkami bylo dnešní ČVUT v Praze, neboť snaha o jeho budování započala již v roce 1705, a Technické učiliště v Brně, předchůdce VUT v Brně, které bylo založeno v roce 1849. Ke konci 19. století byla založena Vysoká škola umělecko-průmyslová v Praze (1885) a Akademie výtvarných umění v Praze (1896). Všechny ostatní vysoké školy vznikly na území současné ČR až v průběhu 20. století.[10][3][6]

Dá se tedy říci, že historie českého vysokého školství je psána především pražskou Karlovou univerzitou a Univerzitou Palackého v Olomouci, proto je každé z nich vyhrazena samostatná podkapitola.

3.1.1 Stručná historie Univerzity Karlovy

Univerzita v Praze byla založena českým a římským králem Karlem IV. listinou ze 7. dubna 1348 jako první vysoké učení ve střední Evropě. Řídila se vzorem univerzit v italské Bologni a francouzské Paříži a brzy dosáhla mezinárodního věhlasu. V době svého rozkvětu měla škola čtyři fakulty: fakultu teologickou, svobodných umění, právnickou a medicínskou. Členy akademické obce univerzity byli nejen domácí učitelé, ale i cizí učitelé a studenti, především ze střední Evropy, pro které byla Praha dostupnou školou s dobrou pověstí.

Nástupce Karla IV., Václav IV., rozšířil svůj vliv na univerzitu Kutnohorským dekretem (1409) a posílil také postavení domácích členů akademické obce. Zanedlouho na to se pražská univerzita proměnila vlivem působení husitského reformního hnutí a silný vliv tu získal její rektor Mistr Jan Hus.

Významným obdobím pražské univerzity se stala i doba vlády Rudolfa II., který z Prahy vytvořil kulturní centrum. Vzdělanost se v té době rozvíjela jak na panovníkově dvoře, tak na univerzitě.

V roce 1654 po porážce Habsburků spojil Ferdinand III. Karolinské učení s jezuitskou univerzitou v Klementinu v jednu školu – Karlo-Ferdinandovu univerzitu. Ta obnovila zpět čtyři fakulty (po době husitství byly zredukovány na jednu – fakultu svobodných umění) a nadále se vyvíjela ze svobodné korporace ve státní vzdělávací instituci. Tento proces vývoje završil v 80. letech 18. století absolutistický císař Josef II. svými reformami.

Podobu moderní vysoké školy získala univerzita po reformách v polovině 19. století. V době konce 19. století, kdy bylo nacionalistické politické hnutí na vrcholu, byla univerzita rozdělena na dvě: českou a německou. Na přelomu 19. a 20. století byly obě univerzity na velice vysoké vědecké úrovni.

Nešťastnou dobou pro pražskou univerzitu byla okupace hitlerovským Německem. Po studentských demonstracích probíhajících v říjnu roku 1939 byly české školy dne 17. listopadu 1939 uzavřeny a jejich žáci i studenti pronásledováni. Další svobodný rozvoj univerzity mohl pokračovat pouze v krátkém období od konce druhé světové války do únorového puče komunistů v roce 1948. Poté byla univerzita až do roku 1989 podřízena ideologii komunismu.[5]

3.1.2 Stručná historie Univerzity Palackého

Univerzita Palackého je druhým nestarším vysokým učením v českých zemích a nejstarším na Moravě. Byla založena v roce 1573, ale výuka na ní započala až o tři roky později v roce 1576.

První zkouškou v historii univerzity bylo české stavovské povstání, během kterého olomoucká univerzita na čas zanikla a obnovena byla až po jeho potlačení v roce 1621. Druhou zkouškou, která na sebe nenechala dlouho čekat, byla třicetiletá válka a především švédská okupace v letech 1642 - 1650, které zabránily škole v jejím rozvoji.

Od 30. let 18. století se tato jezuitská univerzita setkávala s protesty od moravské zemské šlechty proti jejímu teologickému zaměření. Protesty byly úspěšné a byla zde zřízena stavovská akademie. Za vlády Marie Terezie bylo vysoké školství reformováno s cílem podrobit jej státní kontrole a neunikla ani olomoucká univerzita, na které byl roku 1752 ustaven úřad studijních direktorů podřízený přímo panovnici. V roce 1773 přešlo olomoucké vysoké učení kompletně pod státní správu.

V 80. letech 18. století bylo vysoké učení degradováno na tříleté lyceum a plnohodnotnou univerzitou se škola stala opět až v roce 1827, kdy se stala Františkovou univerzitou s fakultami filosofickou, teologickou, právnickou a medicínskou. František Josef I. zrušil v roce 1860 univerzitu jako celek, zůstala pouze samostatná teologická fakulta.

Univerzita byla obnovena až v roce 1946 zákonem jako Univerzita Palackého a o rok později byla slavnostně otevřena se čtyřmi fakultami – bohosloveckou, lékařskou, filosofickou a pedagogickou. Únorový převrat v roce 1948 a následné tzv. „studijní prověrky“ na přelomu let 1948 a 1949 postihly z důvodu krátkého trvání Univerzity Palackého ve srovnání s ostatními českými vysokými školami minimum lidí.

Za vydatné pomoci režimu na Univerzitě Palackého zanikla cyrilometodějská bohoslovecká fakulta (v roce 1950), následovaly ji fakulty filosofická a pedagogická. Postupně se díky zániku Vysoké školy pedagogické v Olomouci začlenila opět filosofická a nově i přírodovědecká fakulta, později i fakulta pedagogická. Tyto tři fakulty spolu s fakultou lékařskou tvořili Univerzitu Palackého až do roku 1989.

V současné době tvoří Univerzitu Palackého osm fakult – Cyrilometodějská teologická fakulta, Lékařská fakulta, Filozofická fakulta, Přírodovědecká fakulta, Pedagogická fakulta, Fakulta tělesné kultury, Právnická fakulta a Fakulta zdravotnických věd.[19]

3.2 OBDOBÍ OD PRVNÍ REPUBLIKY DO KONCE DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

V období první republiky (1918 – 1938) se české vysoké školství řídilo především rakousko-uherskými zákony přijatými ve druhé polovině 19. století. Univerzity byly podle těchto zákonů částečně státními ústavy a samosprávnými korporacemi. Převažovala zřejmě forma státního ústavu, což je patrné z mnoha dobových aktů vydaných rakousko-uherskou vládou, kterými stát zasahoval do univerzitních záležitostí.[1]

Dá se tedy říci, že rakousko-uherské školství se od toho prvorepublikového příliš nelišilo. Většina prvorepublikových škol byla státních a byla spravována Ministerstvem školství a osvěty. Současně se státními školami mohly existovat i soukromé vysoké školy, ale žádné nevznikly. Profesori byli v této době státními zaměstnanci ve služebním poměru, které doživotně jmenoval prezident republiky.[2]

Dnes velmi diskutovaná otázka zavedení školného není takovou novinkou, jako by se mohlo zdát. Studenti prvorepublikových vysokých škol platili imatrikulační poplatek (zápisné) a následně školné po celou dobu studia. Tato taxa se lišila podle jednotlivých oborů a zaměření studia. Od poplatků mohli být osvobozeni pouze ti studenti, kteří dosahovali vynikajících studijních výsledků, nebo studenti nemajetní.

Postupný, především kvalitativní, růst prvorepublikového vysokého školství zastavila německá okupace. V rámci procesu germanizace byly české vysoké školy od listopadu 1939 do konce druhé světové války v roce 1945 zavřené.[2]

Následující tabulka obsahuje výčet vysokých škol, které se nacházely na území současné České republiky v roce 1938.

Tabulka 2: Vysoké školy na území České republiky v roce 1938

I. Vysoké školy univerzitního směru:
1) Karlova univerzita v Praze
2) Masarykovy univerzita v Brně
3) Německá univerzita v Brně
4) Ukrajinská volná univerzita v Praze
5) Vysoká škola zvěrolékařská v Brně
6) Cyrilometodějská katolická fakulta bohoslovecká v Olomouci
7) Husova evangelická fakulta bohoslovecká v Praze
II. Vysoké školy technického směru
1) České vysoké učení technické v Praze
2) Česká vysoká škola technická v Brně
3) Německá vysoká škola technická v Praze
4) Německá vysoká škola technická v Brně
5) Vysoká škola zemědělská v Brně
6) Vysoká škola báňská v Příbrami
III. Akademie výtvarných umění v Praze

Zdroj: Zpracováno podle [9]

Po skončení druhé světové války v roce 1945 se začalo české vysoké školství překvapivě rychle regenerovat. Již na podzim téhož roku začala na řadě vysokých škol plnohodnotná výuka. Idea obnovy víceméně svobodného vysokého školství byla ale brzy zmařena. Stalo se tak v roce 1948 po únorovém puči komunistů.[2]

Svobodnému a hlavně nepolitickému fungování vysokých školy učinil přítrž zákon č. 58/1950 Sb. Národního shromáždění o vysokých školách, který doslovně říká, že: „*Úkolem vysokých škol, jako škol nejvyššího stupně, je vychovávat odborně i politicky vysoce kvalifikované pracovníky, věrné lidově demokratické republice a oddané myšlence socialismu...*“ Všechny vysoké školy byly na základě tohoto zákona zřizovány státem, oficiálně byla správa vysokých školy a dohled nad nimi svěřen ministru školství, věd a umění.[20]

Zájemci o studium byli podle tohoto zákona přijímáni nejen podle jejich schopností, ale také s ohledem na „*plánovaného hospodářské, sociální a kulturní potřeby státu.*“ Neodborně

řečeno, závisela uchazečova budoucnost na tom, jaký byl jeho třídní původ, politické přesvědčení a jak se toto promítlo do jeho kádrového posudku.[20]

Ani rozhodování o vnitřních záležitostech neměla poválečná vysoká škola ve své kompetenci. Studijní i zkušební řády a studijní osnovy vydával pro jednotlivé obory sám ministr školství, věd a umění. Všechny majetek, který doposud vysoké školy vlastnily, přešel bez náhrady do vlastnictví státu, čímž byl zlikvidován další samosprávný znak vysokých škol. K mírné liberalizaci došlo ve druhé polovině 60. let, kdy nový zákon o vysokých školách č.19/1966 Sb. umožnil, aby mohli být akademičtí funkcionáři voleni, místo jmenování vládou.[20][21]

Nespokojenost s politickým režimem, která se nesla společností, se projevovala samozřejmě i u studentů vysokých škol. Ti v roce 1967 obnovili tradici pořádání majálesu a v odboji pokračovali v letech 1968 – 1969 především formou manifestací a stávek. Po vpádu okupačních vojsk do země následovalo dvacet let komunistické normalizace, která dopadla i na vysoké školy.[2]

Již zákon ze 17. prosince 1969, který mění zákon o vysokých školách z roku 1966, dává ministru školství pravomoc odvolat akademického funkcionáře i bez toho, aniž by hrubě porušil své povinnosti, či je neplnil, tj. vlastně bez udání důvodu. O rok později, v roce 1970, ztížil studentům i vysokoškolským učitelům situaci vznik disciplinárních komisí, které mohly velmi rychle ukončovat pracovní poměr s osobami nepohodlnými pro režim. Čistky disciplinárních komisí ztenčily hlavně pedagogické sbory vysokých škol.[22][2]

Úplného postátnění se vysokým školám dostalo zákonem č. 39/1980 Sb., o vysokých školách. Zákonodárci se usnesli na tom, že: „*Úkoly budování rozvinuté socialistické společnosti kladou i na vysoké školy zvýšení nároky. Tomu je třeba přizpůsobit obsah i výchovně vzdělávací proces vysokých školy, jejich organizaci a systém řízení, aby mohly účinněji uskutečňovat úkoly vyplývající z potřeb společnosti.*“ [23]

Vysoké školy se staly rozpočtovými organizacemi státu, vysocí akademičtí funkcionáři byli jmenováni. Rektori vysoké školy byli jmenováni prezidentem republiky, prorektoři a děkani jednotlivých vysokých škol byli jmenováni ministrem školství. Ministerstvo školství bylo oprávněno řídit všechny vysoké školy v souladu s politikou Československé socialistické republiky.[23]

3.3 ZROD MODERNÍCH SAMOSPRÁVNÝCH VYSOKÝCH ŠKOL

Nespokojenost obyvatel s komunistickým režimem vyústila v Československu v tzv. „sametovou revoluci“ a demokratizace společnosti se promítla i do způsobu řízení vysokých škol.

Kromě demokratického převratu ovlivnil budoucnost českých vysokých škol dokument zvaný „Magna Charta Univesitatum“. Jedná se o dokument, který v září roku 1988 v Bologni podepsali rektori významných evropských univerzit k příležitosti uplynulých 900 let od založení Boloňské univerzity a který predikoval možné sjednocení Evropy a s ním spojené budování nadnárodní univerzitní spolupráce.[2][12]

I přes svou prostotu byla Magna Charta Universitatum intelektuální veřejností přijata a představovala dlouhodobou vizi o tom, jakou cestou by se měly ubírat změny v evropském školství. Magna Charta Universitatum se skládá se tří předpokladů, čtyř zásad a čtyř prostředků k uskutečnění cílů:[2]

„Předpoklady:

- *Budoucnost závisí na kulturním, vědeckém a technickém rozvoji.*
- *Permanentní vzdělávání (tj. vysokoškolské vzdělávání a celoživotní vzdělávání) je nezbytné.*
- *Vzdělávání i vědecký výzkum respektují rovnováhu přírodního prostředí a života.*

Zásady:

- *Univerzity jsou autonomní, kritickým způsobem produkují a předávají kulturu prostřednictvím vědeckého bádání a výuky.*
- *Univerzity sledují potřeby a požadavky společnosti a podílejí se na rozvoji vědeckých poznatků.*
- *Svoboda bádání a výuky je základním principem univerzitního života.*
- *Vzájemné poznání mezi různými kulturami je nutným předpokladem vzdělávací a vědecké činnosti.*

Prostředky:

- *Mobilita profesorů.*
- *Mobilita studentů.*

- *Vzájemné uznávání statutu, titulů, zkoušek (při zachování národních diplomů).*
- *Přiznávání stipendií.*“

Za působení nejen demokracie a Magny Charty Univesitatum byl dne 4. května 1990 přijat nový zákon o vysokých školách, který již v úvodu upozorňuje na to, že vysoká škola má fungovat jako demokratická instituce. Vysoké školy se tímto zákonem staly samosprávnými korporacemi a tím pádem „...o organizaci a činnosti vysoké školy rozhodovaly v souladu se zákonem a v jeho mezích orgány akademické samosprávy.“[24]

Členům akademické obce zákon přiznal akademická práva a svobody, kterými byly: svoboda vědeckého bádání a zveřejňování jeho výsledků, svoboda umělecké tvorby, právo vyučovat a učit se, právo volit akademické samosprávné orgány, právo na různé filosofické názory a náboženské vyznání a právo je šířit, právo používat akademické insignie a znaky a vykonávat akademické obřady. Všechna tyto práva a svobody musí být však uplatňována v souladu se zásadami demokracie, humanity a s právním řádem. Na akademické půdě bylo zakázáno politických stranám a hnutím vytvářet organizace, aby byla zaručena politická neutralita akademické půdy.[24]

Vysoké školy a fakulty se přijetím zákona staly právními osobami s právní subjektivitou, nebyly již státními rozpočtovými organizacemi. Akademický senát vysoké školy a fakulty nebyl již tak symbolickým pojmem jako v minulosti. Akademický senát vysoké školy měl ve své pravomoci zřizování, slučování, rozdělování a rušení fakult školy, navrhoval kandidáta na rektora vysokého školy i jeho odvolání. Akademický senát fakulty si mohl zvolit děkana fakulty.[24]

Novým orgánem vysokých škol se stala rada vysokých škol, která jako samosprávný orgán reprezentovala vysoké školy ve vztahu k ministerstvu. Rada vysokých škol České republiky se v této době skládala ze zástupců jednotlivých akademických senátů vysokých škol a fakult nacházejících se na území České republiky a vyjadřovala se:[24]

- a) k návrhům na zřízení a složení akreditačních komisí;
- b) k návrhům ministerstva na rozdělení prostředků podle vysokým školám podle § 15;
- c) k podstatným návrhům a opatřením, která se týkají vysokých škol.

Z uvedeného je zřejmé, že zákon z května 1990 i přes svou stručnost obrátil české vysoké školství naruby a umožnil tak jeho další rozvoj.

4 SOUČASNÉ ČESKÉ VYSOKÉ ŠKOLSTVÍ

Následující kapitola se věnuje současnému českému vysokému školství, převážná část je věnována akademickému senátu jako symbolu vysokoškolské samosprávy.

Současný koncept vysokého školství je upraven zákonem č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon vysoké školy charakterizuje jako nejvyšší článek vzdělávací soustavy a centrum vzdělanosti, nezávislého poznání a tvůrčí činnosti. Vysoké školy podle něj:[25]

- a) uchovávají a rozhojňují dosažené poznání a podle svého typu a zaměření pěstují činnost vědeckou, výzkumnou, vývojovou a inovační, uměleckou nebo další tvůrčí činnost;
- b) umožňují v souladu s demokratickými principy přístup k vysokoškolskému vzdělání, získání odpovídající profesní kvalifikace a přípravu pro výzkumnou práci a další náročné odborné činnosti;
- c) poskytují další formy vzdělávání a umožňují získávat, rozšiřovat, prohlubovat nebo obnovovat znalosti z různých oblastí poznání a kultury a podílejí se tak na celoživotním vzdělávání;
- d) hrají aktivní roli ve veřejné diskuzi o společenských a etických otázkách, při pěstování kulturní rozmanitosti a vzájemného porozumění, při utváření občanské společnosti a přípravě mladých lidí pro život v ní;
- e) přispívají k rozvoji na národní a regionální úrovni a spolupracují s různými stupni státní správy a samosprávy, s podnikovou a kulturní sférou;
- f) rozvíjejí mezinárodní a zvláště evropskou spolupráci jako podstatný rozměr svých činností, podporují společně projekty s obdobnými institucemi v zahraničí, vzájemně uznávají studia a diplomů, výměnu akademických pracovníků a studentů.

Současné vysoké školy jsou právnickými osobami, veřejné vysoké školy jsou veřejnoprávními korporacemi s vlastní právní subjektivitou. Je možné rozlišit vysoké školy univerzitního typu a vysoké školy neuniverzitního typu. Univerzitní typ vysoké školy smí uskutečňovat všechny typy studijních programů, tj. bakalářský, magisterský i doktorský. Neuniverzitní typ vysoké školy je oprávněn uskutečňovat pouze bakalářské, popřípadě

magisterské studijní programy. O jaký typ vysoké školy se jedná, musí být upraveno v jejím statutu. Typ školy také musí být v souladu se stanoviskem Akreditační komise.[15]

Vysoké školy dále zákon o vysokých školách člení podle jejich zřízení na: veřejné vysoké školy, soukromé vysoké školy a vysoké školy státní. Z hlediska zaměření této práce na samosprávnou činnost vysokých škol, je podstatná vysoká škola veřejná, již se kapitola dále věnuje. Z předešlého zákona přetrvává pojem „akademická obec vysoké školy“, pod kterým se skrývají akademičtí pracovníci a studenti. Rovněž akademické svobody a práva přetrvávají v podobě z roku 1990 a jsou taktéž v zákoně striktně vyjmenovány.[25]

4.1 VEŘEJNÁ VYSOKÁ ŠKOLA

Zákon o vysokých školách upravuje především řízení veřejné vysoké školy, její orgány a součásti, dále se věnuje problematice vnitřních předpisů veřejné vysoké školy a jejímu hospodaření.[15]

4.1.1 Samosprávná působnost veřejné vysoké školy

Veřejná vysoká škola je zřizována a rušena výhradně zákonem a má širokou škálu samosprávných působností. Jsou jimi:[25]

- a) vnitřní organizace;
- b) určování počtu přijímaných uchazečů o studium, podmínek pro přijetí ke studiu a rozhodování v přijímacím řízení;
- c) tvorba a uskutečňování studijních programů;
- d) organizace studia;
- e) rozhodování o právech a povinnostech studentů;
- f) zaměření a organizace vědecké, výzkumné, vývojové a inovační, umělecké nebo další tvůrčí činnosti;
- g) pracovněprávní vztahy a určování počtu akademických pracovníků a ostatních zaměstnanců;
- h) habilitační řízení a řízení ke jmenování profesorem;
- i) spolupráce s jinými vysokými školami a právníckými osobami a zahraničními styky;

- j) ustavování samosprávných akademických orgánů vysoké školy, pokud tento zákon nestanoví jinak;
- k) hospodaření vysoké školy a nakládání s majetkem v souladu se zvláštními předpisy;
- l) stanovení výše poplatků spojených se studiem.

4.1.2 Samosprávné orgány veřejné vysoké školy

Zákon o vysokých školách vymezuje samosprávné orgány veřejné vysoké školy tak, že jimi jsou:[25]

- a) akademický senát;
- b) rektor;
- c) vědecká nebo umělecká rada (na neuniverzitní vysoké škole akademická rada);
- d) disciplinární komise.

Rektor

Podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách stojí rektor v čele veřejné vysoké školy, jedná jejím jménem a rozhoduje o věcech, které se jí týkají. Rektor je na návrh akademického senátu vysoké školy jmenován a odvoláván prezidentem republiky. Rektor je jmenován na čtyři roky, přičemž tuto funkci smí na dané vysoké škole vykonávat maximálně dvě po sobě jdoucí funkční období. Zástupci rektora se nazývají prorektoři a jsou jmenováni a odvoláváni přímo rektorem.[25]

Vědecká rada vysoké školy

Členy vědecké rady veřejná vysoké školy jsou významní představitelé oborů, které jsou předmětem zájmu činností vykonávaných vysokou školou. Minimálně jedna třetina těchto představitelů nesmí být z řad členů akademické obce dané vysoké školy. Členy vědecké rady jmenuje a odvolává rektor vysoké školy, který je zároveň jejím předsedou. Mezi úkoly vědecké rady patří např. projednávání dlouhodobého záměru veřejné vysoké školy nebo schvalování studijních programů, pokud je to v její kompetenci.[25]

Disciplinární komise veřejné vysoké školy

Disciplinární komise je orgánem veřejné vysoké školy, který se zřizuje pouze tehdy, když na veřejné vysoké škole studují studenti, kteří nejsou zapsaní na nějaké z jejích fakult. Pokud je zřízena, má za úkol projednávání disciplinárních přestupků těchto nezapsaných studentů. Členy disciplinární komise veřejné vysoké školy jsou členové akademické obce, které jmenuje rektor.[25]

Akademický senát

Akademický senát veřejné vysoké školy je z hlediska samosprávy nejdůležitějším akademickým orgánem. Akademický senát veřejné vysoké školy je samosprávným zastupitelským orgánem. Má nejméně jedenáct členů, přičemž minimálně jednu třetinu a maximálně jednu polovinu počtu členů tvoří studenti. Členy akademického senátu si volí přímou volbou s tajným hlasováním ze svých řad členové akademické obce dané vysoké školy na tři roky. Počet členů akademického senátu, způsob volby, orgány akademického senátu aj. jsou stanoveny vnitřním předpisem dané vysoké školy. Zasedání akademického senátu jsou veřejně přístupná. Rektor nebo v jeho zastoupení prorektor má právo vystoupit na zasedání kdykoli o to požádá.[25]

Funkce akademického senátu jsou podle zákona o vysokých školách tyto:[25]

- a) rozhodování o zřízení, sloučení, splynutí, rozdělení nebo zrušení součástí vysoké školy a jejích pracovišť;
- b) schvalování vnitřních předpisů vysoké školy a jejích součástí;
- c) schvalování rozpočtu vysoké školy a kontrola využívání finančních prostředků vysoké školy;
- d) schvalování výroční zprávy o činnosti a hospodaření vysoké školy;
- e) schvalování hodnocení činnosti vysoké školy;
- f) schvalování návrhu rektora na jmenování a odvolávání členů vědecké rady a disciplinární komise veřejné vysoké školy;
- g) schvalování podmínek pro přijetí ke studiu ve studijních programech, které nejsou uskutečňovány na fakultách;
- h) usnášení se o návrhu na jmenování rektora, popř. návrh na jeho odvolání z funkce. Návrh na jmenování rektora je přijat, souhlasí-li s ním nadpoloviční většina všech

členů akademického senátu. Návrh na odvolání rektora z funkce je přijat, vysloví-li se pro tuto možnost nejméně tři pětiny všech členů akademického senátu. Hlasování probíhá v obou uvedených případech tajně;

- i) schvalování dlouhodobého záměru veřejné vysoké školy a jeho každoroční aktualizace po projednání ve vědecké radě vysoké školy;
- j) zrušení vnitřního předpisu, rozhodnutí nebo jiného úkonu orgánů vysoké školy, popř. pozastavení jeho činnosti, pokud je toto v rozporu se zvláštními předpisy nebo vnitřními předpisy veřejné vysoké školy.

4.1.3 Ostatní orgány veřejné vysoké školy

Ostatními orgány veřejné vysoké školy jsou podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách tyto:[25]

- a) správní rada veřejné vysoké školy;
- b) kvestor.

Správní rada veřejné vysoké školy

Správní rada veřejné vysoké školy má nejméně devět členů, jejich počet musí být vždy dělitelný třemi. Členy správní rady jmenuje a odvolává ministr školství, mládeže a tělovýchovy. Členy správní rady mají být představitelé veřejného života, územní samosprávy a státní správy. Jsou jmenováni na šest let, přičemž je losem určena jedna třetina členů, které funkční období skončí po dvou letech, a jedna třetina členů, které funkční období skončí po čtyřech letech.

Mezi úkoly správní rady patří vydávání předchozího písemného souhlasu k právním úkonům týkajících se např. převádění či nabývání nemovitostí, zřízení věcného břemene nebo předkupního práva, zakládání právnických osob či vkladů do jiných právnických osob. Dále má správní rada právo se vyjadřovat k: dlouhodobému záměru veřejné vysoké školy, rozpočtu veřejné vysoké školy a výročním zprávám o hospodaření a výsledcích hodnocení činnosti veřejné vysoké školy.[25]

Kvestor

Kvestor je na základě zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách oprávněn řídit hospodaření a vnitřní správu veřejné vysoké školy a vystupovat jejím jménem v rozsahu stanoveným opatřeními rektora. Rektor sám také kvestora jmenuje a odvolává.

4.1.4 Vnitřní předpisy veřejné vysoké školy

Veřejná vysoká škola má právo vydávat své vlastní vnitřní předpisy, jsou jimi:[25]

- a) statut veřejné vysoké školy;
- b) volební a jednací řád akademického senátu veřejné vysoké školy;
- c) vnitřní mzdový předpis;
- d) jednací řád vědecké rady veřejné vysoké školy;
- e) řád výběrového řízení pro obsazování míst akademických pracovníků;
- f) studijní a zkušební řád;
- g) stipendijní řád;
- h) disciplinární řád pro studenty;
- i) další předpisy, pokud tak stanoví statut veřejné vysoké školy.

4.1.5 Financování veřejné vysoké školy

Každá veřejná vysoká škola hospodaří podle rozpočtu sestaveného na jeden kalendářní rok. Tento rozpočet nesmí být sestavován jako deficitní. Mezi příjmy rozpočtu veřejné vysoké školy se řadí především:[25]

- a) příspěvek ze státního rozpočtu na vzdělávací a vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další tvůrčí činnost;
- b) podpora výzkumu, experimentálního vývoje a inovací z veřejných prostředků podle zvláštního právního předpisu;
- c) dotace ze státního rozpočtu;
- d) poplatky spojené se studiem;
- e) výnosy z majetku;

- f) jiné příjmy nebo jiné příspěvky, než uvedené v písmenu a) ze státního rozpočtu, ze státních fondů, z Národního fondu a z rozpočtů obcí a krajů;
- g) výnosy z doplňkové činnosti;
- h) příjmy z darů a dědictví.

Zákon dále říká, že veřejné vysoké škole může být poskytnuta dotace na rozvoj vysoké školy, především na ubytování a stravování studentů.

Podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách zřizuje vysoká škola tyto fondy:[25]

- a) rezervní fond, určený ke krytí ztrát v následujících účetních obdobích;
- b) fond reprodukce investičního majetku;
- c) stipendijní fond;
- d) fond odměn;
- e) fond účelově určených prostředků;
- f) fond sociální;
- g) fond provozních prostředků.

Podmínky pro tvorbu a využívání fondů jsou stanoveny vnitřním předpisem školy v souladu s tím, aby byly finanční prostředky vynakládány pouze na činnosti, z jejichž zisku pocházejí, nebo na výuku.[25]

4.1.6 Členění veřejné vysoké školy

Veřejnou vysokou školu lze členit na tyto součásti:[25]

- a) fakulty;
- b) vysokoškolské ústavy;
- c) jiná pracoviště pro vzdělávací a výzkumnou, vývojovou a inovační, uměleckou nebo další tvůrčí činnost nebo poskytování informačních služeb;
- d) účelová zařízení pro kulturní a sportovní činnost, pro ubytování a stravování zejména členů akademické obce nebo k zajišťování provozu školy.

4.1.7 Fakulta veřejné vysoké školy

Fakulta je součástí veřejné vysoké školy, která uskutečňuje minimálně jeden akreditovaný studijní program a vykonává vědeckou, výzkumnou, vývojovou a inovační, uměleckou nebo jinou tvůrčí činnost. I na fakultě vysoké školy je ustanovován samosprávný zastupitelský akademický orgán – akademický senát fakulty.

Fakulty samy tvoří a uskutečňují studijní programy, ustanovují samosprávné akademické orgány a vnitřní organizaci fakulty. Dále zprostředkovávají zahraniční styky a aktivity a hospodaří s přidělenými finančními prostředky, popř. rozhodují o dalším, co jim statut vysoké školy svěří.[25]

Za samosprávné akademické orgány fakulty jsou v zákoně o vysokých školách označeny tyto:[25]

- a) akademický senát fakulty;
- b) děkan;
- c) vědecká rada fakulty;
- d) disciplinární komise fakulty.

Jako další orgán označuje zákon o vysokých školách tajemníka fakulty.

Akademický senát fakulty

Akademický senát fakulty je samosprávným zastupitelským akademickým orgánem. Je tvořen minimálně devíti členy, z nichž alespoň jedna třetina a nejvýše jedna polovina jsou studenti. Členové akademického senátu fakulty jsou voleni z řad akademické obce fakulty přímou volbou s tajným hlasováním. Funkční období člena je stanoveno na dobu nejvýše tří let. Zasedání akademického senátu fakulty jsou veřejná. Děkan fakulty, popř. zastupující proděkan, má právo na zasedání vystoupit, kdykoli o to požádá.[25]

Funkcemi akademického senátu fakulty jsou podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách tyto, níže uvedené:[25]

- a) rozhodování o zřízení, sloučení, splynutí, rozdělení nebo zrušení fakultních pracovišť;
- b) schvalování návrhu vnitřních předpisů fakulty a jejich postoupení ke schválení akademickému senátu vysoké školy;

- c) schvalování rozdělení finančních prostředků fakulty předložené děkanem a kontrola jejich využívání;
- d) schvalování výroční zprávy o hospodaření fakulty předložené děkanem;
- e) schvalování podmínek přijetí ke studiu ve studijních programech uskutečňovaných na fakultě;
- f) schvalování návrhu děkana na jmenování a odvolávání členů vědecké rady a disciplinární komise fakulty;
- g) usnášení se o návrhu na jmenování děkana, popř. o návrhu na jeho odvolání. Pro přijetí návrhu o jmenování děkana je potřeba souhlas jedné poloviny všech členů akademického senátu, pro přijetí o návrhu na jeho odvolání je nutný souhlas tří pětin všech členů;
- h) schvalování dlouhodobého záměru fakulty.

Dále se akademický senát fakulty vyjadřuje k návrhům studijních programů, které jsou na fakultě uskutečňovány, a k záměru děkana jmenovat nebo dovolávat proděkany.

Děkan

Děkan stojí v čele fakulty a jedná a rozhoduje v jejích věcech. Je jmenován a odvoláván rektorem na návrh akademického senátu fakulty. Děkan je jmenován na čtyři roky, přičemž tuto funkci smí tataž osoba vykonávat maximálně dvě po sobě následující funkční období. Děkan je zastupován proděkany, které sám jmenuje a odvolává.[25]

Vědecká rada fakulty

Zákon o vysokých školách říká, že členové vědecké rady fakulty jsou jmenováni a odvoláváni děkanem, který je současně i předsedou rady. Členy vědecké rady fakulty jsou významní představitelé z oborů, v nichž fakulta uskutečňuje vzdělávací a vědeckou činnost. Vědecká rada fakulty má za úkol projednávat dlouhodobý záměr fakulty, schvalovat studijní programy, které jsou fakultě uskutečňovány, a vykonávat působnost v habilitačním řízení a v řízení ke jmenování profesorem.[25]

Disciplinární komise fakulty

Disciplinární komise fakulty má za úkol projednávat disciplinární přestupky studentů fakulty a předkládat děkanovi návrh na rozhodnutí. Členy disciplinární komise fakulty jmenuje děkan nejvýše na dva roky z řad akademické obce fakulty. Jedna polovina členů jsou studenti.[25]

Tajemník

Podle zákona č. 111/1998 Sb. je tajemník fakulty pověřen řízením hospodaření fakulty a její vnitřní správou. Je jmenován a odvoláván děkanem.

5 MODELÝ ŘÍZENÍ VYSOKÝCH ŠKOL

Za základní teoretické východisko modelů řízení vysokých škol, které je ale možná až přespříliš zjednodušující, se pokládá Clarkův trojúhelník. Z něj je možné odvodit tři extrémní typy řízení vysokých škol:

- a) centralistický model řízení vysoké školy, ve kterém je stát tím, kdo hraje rozhodující roli;
- b) tržně orientovaný model řízení vysoké školy, kde má klíčový vliv tržní mechanismus, tj. vyrovnávání poptávky a nabídky, a externí aktéři;
- c) samosprávný model řízení vysoké školy, ve kterém mají zásadní vliv akademičtí pracovníci a studenti.[13]

Podle role státu v řízení vysoké školy lze rozlišit tyto dva základní modely:[18]

- 1) model státní kontroly;
- 2) model státního dohledu.

V rámci modelu státní kontroly má vláda nebo jí podřízené složky (ministerstvo) plnou kontrolu nad celým vysokým školstvím a vším, co jej ovlivňuje. Stát určuje podmínky přijetí ke studiu, podmínky jeho absolvování, skladbu studijních programů, studijní a zkušební řády, způsob jmenování a přijímání akademických pracovníků aj.

V případě modelu státního dohledu stát (vláda, ministerstvo) formuluje pouze obecné strategie rozvoje vysokého školství. Požaduje však jako hlavní poskytovatel finančních prostředků po vysokých školách záruku efektivního využívání těchto finančních prostředků formou monitorování a hodnocení kvality činností, které vysoké školy provádějí.[18]

V době 21. století je však možné zajít v členění ještě dále a rozlišit i různé modely samosprávného řízení vysokých škol. Jako tyto modely můžeme označit:[4]

- a) samosprávný model řízení s prvky externí regulace;
- b) samosprávný model řízení s prvky externího vedení;
- c) samosprávný model s prvky manažerského interního řízení;
- d) model akademické samosprávy.

5.1 SAMOSPRÁVNÝ MODEL ŘÍZENÍ S PRVKY EXTERNÍ REGULACE

Pod pojmem „externí regulace“ je možné si představit pravomoc státu, popř. regionu, která mu umožňuje stanovit některá pravidla fungování vysoké školy. Odpovědnost za vysoké školy leží ve všech evropských zemích na bedrech příslušnému ministerstvu. Ministerstvo je povinno dohlížet na dodržování zákonů, ministerských nařízení a předpisů. Dále odpovídá za vzdělávací politiku, ze které pak vycházejí strategické plány a rozvojové programy vysokých škol. V některých evropských zemích má ministerstvo pravomoc jmenovat členy vybraných správních orgánů vysokých škol z řad externích, popř. interních, aktérů.

Pojítkem mezi ministerstvem a vysokými školami tvoří orgán, ve kterém působí představitelé vysoké školy, v některých zemích Evropy nejvyšší představitelé vysoké školy – rektori. Tyto orgány předkládají ministerstvu návrhy týkající se rozvoje vysokých škol nebo návrhů zákonů dotýkajících se vysokých škol. V České republice se tento orgán nazývá „Rada vysokých škol“ a skládá se ze zástupců delegovaných jednotlivými vysokými školami.

Kromě národních institucí a orgánů působících na území státu existují i mezinárodní a regionální sdružení, které ovlivňují řízení a chod vysokých škol. Česká republika je členem např. Konference rektorů Podunají nebo Univerzitní sítě evropských hlavních měst.[4]

5.2 SAMOSPRÁVNÝ MODEL ŘÍZENÍ S PRVKY EXTERNÍHO VEDENÍ

Externí vedení znamená, že řídicí a koordinační činnost vysoké školy je vykonávána externími aktéry. Externí aktéři jsou v tomto případě členy univerzitních rad (správních, dozorčích...), na které ministerstvo přeneslo určité pravomoci. Míra externího vedení je závislá na poměrném počtu externích a interních aktérů v té které radě. Interním aktérem se rozumí se člen akademické obce, externím osoba, která není členem akademické obce.

Externí aktéři bývají členy především poradních nebo dozorčích rad. V některých evropských zemích je dozorčí rada složená výhradně z aktérů externích.

Poradní orgány zprostředkovávají externí poradenství a tím vnášejí do správní struktury vysoké školy „pohled zvenčí“. Podporují také komunikaci vysoké školy s ministerstvem.

Hlavním úkolem poradních orgánů je však vylepšování vazeb mezi vysokou školou a společností a uplatňování nových zkušeností v řízení vysoké školy a tvorbě strategií.

Dozorčí orgány evropských vysokých škol mají podobné kompetence, ale náplň jejich činnosti je ve velké míře přizpůsobena národním tradicím. Na úlohy dozorčí rady se lze dívat ze dvou úhlů pohledu: z pohledu vysoké školy je úkolem dozorčího orgánu zajišťovat zájmy školy, z pohledu vnější odpovědnosti je úkolem dozorčího orgánu dohlížet na to, aby vysoké škola dodržovala zákony a nařízení.[4]

V České republice je dozorčím orgánem, jehož úkoly a složení členů jsou již nějaký čas předmětem diskuzí, správní rada vysoké školy.

5.3 SAMOSPRÁVNÝ MODEL S PRVKY MANAŽERSKÉHO INTERNÍHO ŘÍZENÍ

Ve struktuře vysokého školství v Evropě je nejvyšším vedoucím pracovníkem rektor, prezident nebo vicekancléř. Z historického pohledu není běžné, že by měl rektor vysoké školy silné postavení. Rozhodování na univerzitách bylo uskutečňováno formou konsensu, kterého dosáhl akademický senát, popřípadě bylo v rukou státu.

Společně s rostoucí autonomií evropských vysokých škol se zvyšovalo i postavení rektora jako nejvyššího představitele dané vysoké školy. Rektor získal více správních i rozhodovacích pravomocí, je povinen zastupovat vysokou školu při právních úkonech a uzavírání finančních smluv. Rektor také odpovídá za strategické plánování, sestavování rozvojových programů, organizaci a správu vysoké školy. Zabezpečovat běžný provoz instituce pomáhá rektorovi výkonný orgán, tzv. rektorát. Jeho členy jsou prorektoři, tj. zástupci rektora, administrativní pracovníci, kvestor atd.

Pravomoci rektora určuje zčásti legislativa daného státu a zčásti vnitřní předpisy konkrétní vysoké školy. V zemích, kde je rektor současně předsedou některého akademického orgánu, jsou jeho pravomoci rozsáhlejší.[4]

V České republice je rektor současně předsedou vědecké rady vysoké školy. Naopak jeho členství ve správní radě není možné.

5.4 AKADEMICKÁ SAMOSPRÁVA

Model akademické samosprávy znamená, že řízení vysoké školy je uskutečňováno cestou konsensu uvnitř akademické obce.

Už odedávna představuje akademická samospráva základní předpoklad pro svobodné bádání a výuku na univerzitách. Akademická samospráva je o demokratickém jednání uvnitř akademické obce a o tom, aby se předešlo politickým vlivům. V rámci samosprávy si akademická obec rozhoduje sama o sobě a svých záležitostech. Hlavní součástí akademické samosprávy je akademický senát, který dnes rozhoduje především o vzdělávacích a výzkumných službách vysoké školy.[4]

5.5 ZHODNOCENÍ PRVKŮ SAMOSPRÁVNÝCH MODELŮ FUNKOVÁNÍ VYSOKÝCH ŠKOL

V následující tabulce je zobrazen výčet základních výhod a nevýhod jednotlivých prvků samosprávných modelů fungování vysokých škol. Jak je zřejmé na první pohled, jednotlivé prvky je možné lehce porovnat, neboť v mnoha případech jsou výhody jednoho prvku nevýhodami jiného.

Tabulka 3: Zhodnocení samosprávných modelů fungování vysokých škol

	Výhody	Nevýhody
Externí regulace	<ul style="list-style-type: none"> • přisun finančních prostředků spojený se státní regulací • nastavení obdobných podmínek pro všechny vysoké školy v zemi • možnost získávání nových poznatků od zahraničních vysokých škol v případě nadnárodních orgánů 	<ul style="list-style-type: none"> • jisté omezování vysokých škol v jejich svobodném rozvoji • riziko nastavení nevhodných pravidel pro vysoké školy, popř. celoplošné pravidel vhodných pouze pro některé typy vysokých škol • zasahování do řízení osobami, které nejsou problému přítomny a nejsou s ním tedy plně obeznámeny
Externí vedení	<ul style="list-style-type: none"> • vysoká škola si díky lidem zvenčí může „rozšířit své obzory“ • při spolupráci se soukromým sektorem – možnost lepšího uplatnění absolventů • nezaujaté řešení problémů bez emocí 	<ul style="list-style-type: none"> • omezení klasické akademické samosprávy, kdy se na rozhodování podílí pouze akademická obec • hrozba prosazování vlastních zájmů namísto zájmů vysoké školy • možná politizace vysoké školy
Manažerské interní řízení	<ul style="list-style-type: none"> • rychlost a efektivita rozhodování • administrativní nenáročnost – rektor (rektorát) rozhodne a koná • rychlé reakce na problémy, které je nutné vyřešit v co nejkratším čase 	<ul style="list-style-type: none"> • výrazné oslabení pravomocí demokratických akademických orgánů • nebezpečí zneužití moci k prosazování vlastních zájmů • tíha odpovědnosti leží na jednom jediném člověku
Akademická samospráva	<ul style="list-style-type: none"> • demokratičnost • participace členů akademické obce • zamezení politických vlivů na řízení vysoké školy 	<ul style="list-style-type: none"> • administrativní a časová náročnost přijímání rozhodnutí • pomalé reakce na problémy, které je nutné řešit rychle • oslabení rozhodovacích pravomocí rektora jako nejvyššího vedoucího pracovníka vysoké školy

Zdroj: Vlastní zpracování.

Externí regulaci vysokých škol je možné hodnotit spíše kladně než záporně. Jelikož je veřejná vysoká škola veřejnoprávní korporací, která má za úkol vzdělávat širokou veřejnost, je stát povinen tento poskytovaný veřejný statek přinejmenším z části financovat. A právě proto, že stát je hlavním zdrojem příjmů vysokých škol, dá se očekávat, že bude také

kontrolovat, zda jsou tyto vynaložené finanční prostředky využívány k tomu, k čemu byly určeny. Slabou stránkou externí regulace je hrozba rizika, že regulátor bude místo zájmů vysoké školy sledovat zájmy své, ať už finanční či jiné. Příkladem je možná podfinancovanost školství na úkor jiných oblastí národního hospodářství. Míra externí regulace je nejvíce závislá režimu daného státu. Ve státech s demokratickým řízením se dá očekávat, že stát bude utvářet základní legislativu a většinu rozhodovacích pravomocí nechá na samotné vysoké škole. V tomto případě lze tedy říci, že nevýhoda zamezování svobodné rozvoje odpadá. Jiná situace nastává v politických režimech totalitních, kdy stát ovládá vysokou školu ve všech ohledech a demokratické akademické orgány nemají téměř žádné pravomoci. Stěží se pak tedy dá mluvit o akademické samosprávě.

Podíl **externích aktérů** na vedení vysokých škol je trendem posledních let. Je nutné rozlišovat, zda se tito externí aktéři, ať už se jedná o odborníky z praxe nebo jiné představitele veřejného života, účastní přímo řízení vysoké školy nebo jsou členy nějakého poradního orgánu, který rozhodovací pravomoci nemá. V tabulce výše jsou uvedeny výhody a nevýhody v případě, že se externí aktéři podílejí na rozhodování. Jako výhodu je vhodné vyzdvihnout fakt, že pokud je škola zčásti řízena lidmi, kteří nejsou členy akademické obce, může přinést do rozhodování nový pohled na věc. V případě, že by tito aktéři byli zainteresováni na záležitostech školy z důvodu spolupráce týkající se praktické výuky, kterou poskytují studentům, vidím v tom velkou výhodu pro absolventy dané vysoké školy. Z nevýhod externího vedení vysoké školy je nepodstatnější pravděpodobně to, že je tím omezena akademická samospráva, která od počátku svého vzniku přepokládala, že si o záležitostech uvnitř akademické obce bude vždy rozhodovat sama.

Z výhod **manažerského interního řízení** nelze opomenout fakt, že pokud má rektor rozhodovací pravomoc, rozhodne výrazně rychleji, než pokud by měl problém projít demokratickým procesem schvalování, ve kterém se často vyjadřuje i několik akademických orgánů. Nevýhodou toho, že by za celou vysokou školu rozhodoval jeden člověk, je v tom, že tíha odpovědnosti za rozhodnutí, jejíž důsledky nese celá akademická obec, leží na jednom člověku. Na míře pravomocí manažera vykonávajícího funkci nejvyššího vedoucího pracovníka vysoké školy je závislá také míra oslabení akademické samosprávy. Pokud získá rektor velkou moc, hrozí také zneužití jemu přidělené moci v osobní prospěch, což je věc, které se fungováním akademické samosprávy předchází.

Akademická samospráva, která je stejně stará jako nejstarší evropské univerzity, je z hlediska fungování vysokých škol nejdůležitější složkou. Akademická samospráva má zajistit demokracii uvnitř vysoké školy, kdy každému orgánu vysoké školy jsou přiřazeny určité pravomoci a funkce a často se těchto orgánů na rozhodování podílí více. Jednoznačnou výhodou akademické samosprávy je možnost každého člena akademické obce podílet se na dění uvnitř školy. Děje se tak nepřímou demokracií, kdy si členové akademické obce volí ze svých řad zástupce do akademického senátu. Nevýhodou rozhodování formou konsensu je jeho zdlouhavost a dlouhá doba reakce na řešené problémy. Nevýhodou je možné spatřit i v tom, že pokud na akademickém senátu leží odpovědnost za veškeré rozhodování, je rektor pouze tím, kdo se stará o běžný provoz vysoké školy a přitom její chod významně ovlivnit nemůže.

5.6 SAMOSPRÁVNÝ MODEL ŘÍZENÍ VEŘEJNÝCH VYSOKÝCH ŠKOL V ČESKÉ REPUBLICĚ

Následující podkapitola je věnována České republice, konkrétně tomu, zda je možné prvky samosprávného fungování vysokých škol nalézt v současné legislativě upravující vysoké školství a jaké změny by nastaly, pokud by byl schválen návrh novely zákona o vysokých školách. V textu je zpracován návrh novely platný k 5. 3. 2013.

5.6.1 Externí regulace

Externí regulace se v českém vysokém školství projevuje především tím, že stát vytváří legislativu, podle které vysoké školy vznikají, zanikají a která jim ukládá práva povinnosti. I vnitřní předpisy veřejné vysoké školy podléhají registraci u Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Pokud vnitřní předpisy školy nejsou v rozporu se zákonem o vysokých školách nebo s jinými předpisy, vcházejí registrací v platnost.[25]

Formou státní regulace vysokého školství je také to, že veřejné vysoké školy jsou financovány státem. Stát poskytuje veřejné vysoké škole příspěvek na vzdělávací a vědeckou, výzkumnou, vývojovou, uměleckou nebo další činnost. Finančně podporuje i experimentální vývoj a inovace, poskytuje dotace. Výše tohoto příspěvku je závislá na finanční náročnosti akreditovaných studijních programů a programů celoživotního vzdělávání, počtu studentů a dosažených výsledků ve vzdělávací a vědecké činnosti a jejich náročnosti.[25]

Pokud bude schválena novela zákona o vysokých školách, bude stát poskytovat vysokým školám příspěvek na základě rámcové smlouvy, kterou škola uzavře se státem prostřednictvím Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Výše příspěvku se bude vypočítávat stejným způsobem jako dosud a sankcí za neuzavření rámcové smlouvy bude snížení příspěvku v následujícím období o 10% z jeho poslední výše. Ministerstvo také bude rozhodovat o účelu, ke kterému bude možné příspěvek použít. Pokud škola nevyčerpá příspěvek v souladu se smlouvou, může jí být odňat.[14]

Návrh novely zákona o vysokých školách § 87 také posiluje roli státu tím, že dává ministerstvu pravomoc:[14]

- a) stanovit vyhláškou podrobnější obsah žádosti o akreditace a stanovit standardy pro akreditaci jednotlivých oblastí vzdělávání, pro akreditaci studijních programů, standardy pro habilitační řízení a řízení ke jmenování profesorem (habilitační řízení a řízení ke jmenování profesorem je v současné právní úpravě uvedeno jako právo fakulty, která si sama určuje podmínky; cílem toho opatření je zajistit stejné podmínky pro všechny);
- b) stanovit charakteristiku jednotlivých profilů bakalářských a magisterských studijních programů aj.

5.6.2 Externí vedení

Za externí vedení v řízení českých vysokých škol se dá považovat správní rada veřejné vysoké školy. Jejími členy nemohou být zaměstnanci vysoké školy, jsou jimi představitelé veřejného života, územní samosprávy a státní správy.[25]

Správní rada má podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách za úkol vydávat předchozí písemný souhlas k právním úkonům týkajících se především majetku, podrobně vypsanych v §15 zmíněného zákona. Dále se vyjadřuje např. k dlouhodobému záměru veřejné vysoké školy, rozpočtu a výroční zprávě o činnosti a hospodaření veřejné vysoké školy.

Návrh novely zákona o vysokých školách pravomoci správní rady veřejné vysoké školy výrazně rozšiřuje a tím ji staví do pozice externího vedení veřejné vysoké školy. Správní radě zůstává právo předchozího písemného souhlasu podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách. Návrh novely o vysokých školách rozšiřuje její pravomoci tak, že správní rada veřejné vysoké školy:[14]

- a) schvaluje návrh rámcové smlouvy předložené rektorem;

- b) schvaluje rozpočet veřejné vysoké školy;
- c) schvaluje dlouhodobý záměr veřejné vysoké školy;
- d) schvaluje zprávu o vnitřním hodnocení a vnitřních akreditacích veřejné vysoké školy;
- e) schvaluje výroční zprávu o činnosti a výroční zprávu o hospodaření veřejné vysoké školy a výsledky hodnocení veřejné vysoké školy.

5.6.3 Manažerské řízení a akademická samospráva

Co se týče manažerského typu řízení, jedná se o prvek, který se v řízení českých veřejných vysokých škol, příliš neobjevuje. Česká republika a s ní i vysoké školství přešly velmi rychle od modelu státní kontroly k modelu státního dohledu a s ohledem na minulost se vysoké školy dodnes straní jakékoli formy centralismu. Proto je pro české vysoké školy nemyslitelné, aby zde působili rektori a děkani jako manažeři se všemi pravomocemi, které manažerům náleží. Rozhodovací pravomoci rektora jsou pramalé. Na českých veřejných vysokých školách je uplatňován princip kolegiálního řízení, kdy jsou všechna podstatná rozhodnutí v rukou akademického senátu.[18]

Návrh novely zákona o vysokých školách měl původně posílit pravomoci rektora. Rada vysokých škol i akademická veřejnost tuto úpravu rázně odmítly. A tak současný zákon o vysokých školách i návrh novely zákona o vysokých školách ponechává akademickému senátu rozsáhlé pravomoci. Posílení moci by se v případě schválení novely zákona o vysokých školách dočkal děkan fakulty, který by pak jednal jménem školy v pracovněprávních vztazích a určoval počty akademických pracovníků i ostatních zaměstnanců fakulty. Zda tuto pravomoc dostane a v jakém rozsahu, stanoví statut příslušné vysoké školy.[14]

ZÁVĚR

Cílem práce bylo analyzovat a zhodnotit současné samosprávné modely fungování vysokých škol v Evropě se zaměřením na Českou republiku. Cíle bylo dosaženo na základě zpracování především současného zákona o vysokých školách, návrhu jeho novely (návrh platný ke dni 5. 3. 2013) a publikace evropské informační sítě Eurydice. Následovalo vlastní zhodnocení zjištěných poznatků.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí. V první kapitole první části byl definován pojem samospráva, jako součást veřejné moci, kdy tato veřejná moc byla delegována na jiný objekt, než je mocenské centrum země. Je možné rozlišit samosprávu územní a samosprávu zájmovou, jejíž součástí je akademická samospráva, kterou se práce zabývá. Akademická samospráva má své kořeny již ve středověku, kdy vznikaly první univerzity. Vývojem těchto univerzit, který popisuje další kapitola, došlo ke vzniku současných vysokých škol. Samosprávným fungováním vysokých škol v České republice se věnuje čtvrtá kapitola této části.

Ve druhé části práce byly charakterizovány samosprávné modely fungování vysokých škol v Evropě. Těmito modely jsou:

- samosprávný model s prvky externí regulace;
- samosprávný model s prvky externího vedení;
- samosprávný model s prvky manažerského interního řízení;
- model akademické samosprávy.

Ve výčtu modelů záměrně není uvedeno pouze „model externí regulace“ atd., neboť v demokratické Evropě nelze model, který by byl čistou formou jednoho z vyjmenovaných, nalézt. Typické je, že je samosprávný model řízení vysoké školy ovlivněn různou mírou těmito čtyřmi prvky. Důležité je najít vhodný poměr a uplatnění těchto prvků v řízení vysoké školy.

Při pohledu na výčet pozitiv a negativ jednotlivých modelů, kde převažuje ten či onen prvek, není možné říci, že by některý z modelů vyčníval. Prvky externí regulace jsou v modelu nezbytné, mělo by ovšem zůstat u všeobecné kontroly vysokého školství z důvodu jeho financování. Toto financování by mělo odpovídat zaměření školy a tomu, aby si vzdělání zachovalo přiměřenou úroveň. Prvky externího vedení např. odborníky z praxe může přinést velká pozitiva hlavně školám s takovým zaměřením, které je u zaměstnavatelů žádané. Pokud

by měli tito externí odborníci zaměstnávat absolventy a poskytovat možnost praxe studentům, je záhodno jim přidělit určité pravomoci.

Nejjednodušší srovnání je u manažerského interního řízení a akademické samosprávy. Zde je téměř pravidlem, že výhoda jednoho je nevýhodou druhého a naopak. Mezi těmito dvěma by měla panovat rovnováha, která poskytne rektoru jako nejvyššímu pracovníku vysoké školy rozhodovací pravomoci obzvlášť tam, kde je nutné vydat stanovisko rychle. Akademické samosprávě by měly být ponechány takové pravomoci, aby měla vliv na vysokou školu minimálně v dlouhodobém horizontu.

Nalézt model, kde by byly tyto prvky zastoupeny ke spokojenosti všech, zřejmě není možné. Ať už z důvodu zažití tradice, odporu dotčených vůči nové legislativě, kterým se ustoupí, nebo strachu, že by mohlo být hůř. Je jasné, že by se v legislativě, která by tuto problematiku upravovala, muselo postupovat metodou pokus – omyl, protože nikdy není možné dopředu vědět, jak budou věci ve skutečnosti fungovat, dokud nefungují.

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] BERAN, Karel. *Právnícké osoby veřejného práva*. Linde. ISBN 80-720-1598-2.
- [2] ČSÚ: *Historie a vývoj vysokého školství* [online]. [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <http://notes3.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/3314-10>.
- [3] ČVUT v Praze: *Historie ČVUT v datech*. [online]. [cit. 2013-03-31]. Dostupné z: <http://www.cvut.cz/cs/historie>.
- [4] EURYDICE, Informační síť o vzdělávání v Evropě. *Správa a řízení vysokého školství v Evropě: Principy, struktury, financování a akademičtí pracovníci*. Brusel: Eurydice, 2008. ISBN 978-92-79-0918180. Dostupné z: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/091CS.pdf.
- [5] *Historie UK - Univerzita Karlova*. [online]. [cit. 2013-03-31]. Dostupné z: <http://www.cuni.cz/UK-374.html>.
- [6] *Historie VUT - VUT v Brně*. [online]. [cit. 2013-03-31]. Dostupné z: <http://www.vutbr.cz/zivot-na-vut/fakta-o-vut/historie-vut/>.
- [7] *Hospodářská komora České republiky - HKCR: Hospodářská komora České republiky*. [online]. [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: <http://www.komora.cz/hospodarska-komora-ceske-republiky/o-nas-5/hospodarska-komora-ceske-republiky-hk-cr/hospodarska-komora-ceske-republiky-2/>.
- [8] KÁŇA, Pavel. *Základy veřejné správy: [vybrané kapitoly veřejné správy pro studium žáků středních škol a maturitní témata k ústní maturitní zkoušce z předmětu Veřejná správa]*. 2., dopl., přeprac. vyd. Ostrava: Montanex, 2007, ISBN 978-807-2252-442.
- [9] KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky, 1918-1938*. 1. vyd. Praha: Libri, 2000-2003, 3 v. ISBN 80727711913.
- [10] KÖRNER, Milan. *Rozvoj vysokého školství v ČR a jeho širší historické a středoevropské souvislosti. Urbanismus a územní rozvoj*. 2010, roč. 13, č. 6, 47 - 53. ISSN 1212-0855. Dostupné z: http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/casopis/2010/2010-06/08_rozvoj.pdf.
- [11] KOUDELKA, Zdeněk. *Samospráva*. Praha: Linde, 2007, ISBN 978-807-2016-655.
- [12] *Magna Charta Universitatum*. Dostupné z: <http://bologna.msmt.cz/zakladni-pilirehea/magna-charta-universitatum-1988>.

- [13] MATĚJŮ, Petr. *Bílá kniha terciárního vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2009. ISBN 978-80-254-4519-8.
- [14] Návrh novely zákona o vysokých školách, platný k 5. 3. 2013.
- [15] POLIÁN, Milan. *Organizace a činnost veřejné správy*. 1. vyd. Prospektrum. ISBN 80-717-5098-0.
- [16] SOMR, Miroslav et al. *Dějiny školství a pedagogiky*. 1. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, ISBN 14-601-87.
- [17] SPUNAR, Pavel et al. *Kultura středověku*. 2. pozměněné a doplněné vydání. Praha: Academia, ISBN 80-200-0547-1.
- [18] ŠEBKOVÁ, H. a KOHOUTEK, J.: Řízení a financování vysokých škol. *Teorie a nástroje vzdělávací politiky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 143-159. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-1260-7.
- [19] Univerzita Palackého: Historie a současnost. [online]. [cit. 2013-03-31]. Dostupné z: <http://oldwww.upol.cz/odkazy/o-univerzite/historie-a-soucasnost/>.
- [20] Zákon č. 58/1950 Sb., Národního shromáždění o vysokých školách.
- [21] Zákon č. 19/1966 Sb., o vysokých školách.
- [22] Zákon č. 163/1969 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 19/1966 Sb., o vysokých školách.
- [23] Zákon č. 39/1980 Sb., o vysokých školách.
- [24] Zákon č. 172/1990 Sb., o vysokých školách.
- [25] Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách).